

The impact of cultural differences on the perception of authentic materials in teaching English

Sardorbekov Sherzodbek
sherzodbeksardorbekov@gmail.com
Lecturer at Urganch State University

Annotation. This article analyzes the impact of cultural differences on the perception of authentic materials in the process of teaching English. It examines how authentic materials—those that closely resemble real-life situations and cultural contexts—can enhance learners' language acquisition. Cultural differences, in turn, foster learners' understanding and respect for other cultures. The authors explore how authentic materials and cultural differences influence learners' motivation, comprehension levels, and the practical application of acquired knowledge in everyday life. The article presents insights into considering cultural uniqueness, engaging learners through authentic materials, and supporting their effective language learning.

Key words: cultural differences, authentic materials, english language teaching (ELT), cross-cultural communication, language acquisition, cultural awareness, learner motivation, intercultural competence

Влияние культурных различий на восприятие аутентичных материалов в преподавании английского языка

Сардорбеков Шерзодбек
sherzodbeksardorbekov@gmail.com
Преподаватель Ургенчского государственного университета

Аннотация. В данной статье анализируется влияние культурных различий на восприятие аутентичных материалов в процессе обучения английскому языку. Рассматриваются, как аутентичные материалы, максимально приближенные к реальным жизненным ситуациям и культурному контексту, могут способствовать улучшению процесса освоения языка учащимися. Культурные различия, в свою очередь, способствуют развитию у учащихся понимания и уважения к другим культурам. Авторы изучают, как аутентичные материалы и культурные различия влияют на мотивацию учащихся, уровень их понимания и применение полученных знаний в повседневной жизни. В статье представлены идеи о важности учета культурной уникальности, привлечения интереса учащихся с помощью аутентичных материалов и поддержки их эффективного изучения языка.

Ключевые слова: культурные различия, аутентичные материалы, преподавание английского языка (ELT), межкультурная коммуникация, освоение языка, культурная осведомленность, мотивация учащихся, межкультурная компетенция

Madaniy farqlarning ingliz tilini o'qitishda autentik materiallarni idrok etishga ta'siri

Sardorbekov Sherzodbek
sherzodbeksardorbekov@gmail.com
Urganch davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola ingliz tilini o'qitish jarayonida madaniy farqlarning autentik materiallarni idrok etishga ta'sirini tahlil qiladi. Maqolada autentik materiallar, ya'ni haqiqatga yaqin, asl hayotiy holatlar va madaniyatga oid ma'lumotlar yordamida o'quvchilarning til o'rganish jarayoni qanday yaxshilanishi ko'rib chiqiladi. Madaniy farqlar, o'z navbatida, o'quvchilarni

boshqa madaniyatlarga nisbatan tushuncha va hurmatni rivojlantirishga olib keladi. Mualliflar, autentik materiallar va madaniy farqlarning til o'rganish jarayonida o'quvchilarning tilni o'zlashtirishga bo'lgan motivatsiyasi, tushuncha darajasi va o'rganilgan bilimlarning kundalik hayotda qo'llanilishiga qanday ta'sir ko'rsatishini o'rganadilar. Maqolada madaniy o'ziga xosliklarni hisobga olish, autentik materiallarning o'quvchilarni qiziqtirishi va ularning tilni samarali o'rganishiga qanday yordam berishi haqida fikrlar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: madaniy farqlar, autentik materiallar, ingliz tilini o'qitish (ELT), madaniyatlararo muloqot, tilni o'zlashtirish, madaniy onglilik, o'quvchilarning motivatsiyasi, madaniyatlararo kompetensiya

Har qanday millatning tili bu so'zda mujassam bo'lgan uning tarixiy xotirasidir. To'liq til va til orqali milliy kabi muhim xususiyatlar va xususiyatlar psixologiya, odamlarning fe'l-atvori, fikrlash uslubi, badiiy ijodning o'ziga xos o'ziga xosligi, axloqiy holati va ma'naviyatidir (Baker 2009). Til va madaniyatning o'zaro bog'liqligi g'oyasi tilshunoslik va til falsafasi tarixida katta o'rin egallaydi. Bu borada, Vilgelm fon Humboldt (1767–1835) garchi til hamma odamlar uchun universal bo'lsa-da, dunyo tillari bir-biridan farq qiladi va har bir tilda dunyoqarash mavjud degan g'oyani ilgari suradi. Humboldt uchun odamlarga (millat, irq) aqliy qobiliyatlar berilgan va ba'zi tillar va madaniyatlar ushbu aqliy qobiliyatlarning ishlariga asoslangan ijoddir (Bardos Canale va Swain, 1980). Shunday qilib, tillar va madaniyatlar "millat ruhini" ifodalaydi, va lingvistik va madaniy xilma-xillik turli xalqlarning (millatlar, irq) aqliy qobiliyatlaridagi farqlarni aks ettiradi.

Sapir, garchi tilning tipologik xususiyatlari (ya'ni tarkibiy xususiyatlari) madaniyatning o'ziga xos turlari bilan o'zaro bog'liq bo'lmasa-da, tilning so'z boyligi madaniyatning xususiyatlari va uning ma'ruzachilari tarixini aks ettiradi. Vorf, o'z navbatida, yana oldinga bordi va tillar o'rtasidagi tarkibiy farqlarni har xil fikrlash turlari mavjudligining dalili sifatida va har qanday ma'lum bir madaniyatni tushunish uchun kalit sifatida ko'rish mumkin, deb ta'kidlaydi. Odamlarning fikrlash uslubi ular gapiradigan tillar bilan shartlangan (agar aniqlanmagan bo'lsa) deb taxmin qiladigan lingvistik nisbiylik printsipli odatda Sapir-Vorf gipotezasi deb nomlanadi. Shu nuqtai nazardan, til har qanday muayyan madaniyatni anglashning kalitidir. Ushbu fikr yo'nalishi tilning ta'siri va qudrati va uning madaniy va etnik guruhlar a'zolari uchun ahamiyatini ta'kidlasa-da, tilni ham, madaniyatni ham mohiyatan izohlaydi (Byram, Gerundy, 2003). Ya'ni, til va madaniyatga monolit birlik sifatida qaraladi, ularning birligi va bir xilligi uchun muammo tug'dirmaydi.

Til o'rganishdagi madaniy muammolar talabalarning kommunikativ kompetensiyasiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan muhim psixologik omillardir. Xato qilish yoki noto'g'ri tushunmaslik tashvishi o'quvchilarning mazmunli muloqot qilish istagiga to'sqinlik qilishi mumkin. O'qituvchilar qo'llab-quvvatlovchi va tanqidsiz o'quv muhitini yaratish, tavakkal qilishni rag'batlantirish va konstruktiv fikr-mulohazalarni taqdim etish orqali til tashvishini yengillashtirishga yordam berishi mumkin. Bundan tashqari, o'quvchilarning kuchli tomonlarini tan olish, erishish mumkin bo'lgan maqsadlarni belgilash va til to'siqlarini bartaraf etish strategiyalarini taklif qilish orqali o'z-o'zini samaradorligini oshirish ularning muloqot uchun ingliz tilidan foydalanishga bo'lgan ishonchini oshirishi mumkin. Ingliz tilida madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish talabalardan madaniy farqlarni tushunish va qadrlashni talab qiladi. Samarali madaniyatlararo muloqot uchun empatiya, ochiq fikr va istiqbolga ega bo'lish kabi psixologik omillar juda muhimdir (Bassnett S, 2002). O'qituvchilar o'quv dasturiga turli xil madaniy mazmunni integratsiyalash, madaniy me'yorlar va qadriyatlar bo'yicha muhokamalarni osonlashtirish va talabalarni o'zlarining madaniy o'ziga xosliklari haqida fikr yuritishga undash orqali madaniy xabardorlikni oshirishlari mumkin. Empatiya va tushunishni rivojlantirish talabalarga madaniyatlararo muloqotga hurmat va sezgirlik bilan yondashishga yordam beradi. Ijodkorlik, moslashuvchanlik va strategik fikrlash kabi psixologik omillar talabalarning kommunikativ kompetensiyasiga yordam beradi. Talabalarni ijodiy fikrlashga, til bilan tajriba qilishga va ma'noni muhokama qilish uchun muloqot strategiyalaridan foydalanishga

undash ularning ingliz tilida o'zini samarali ifoda etish qobiliyatini oshirishi mumkin (Brock & Nagasaka, 2005) O'qituvchilar muammolarni hal qilish, improvizatsiya va tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi mashg'ulotlarni joriy etishlari mumkin, bu esa o'quvchilarga ingliz tilini real hayotda qo'llash imkonini beradi. Bugungi kunda kasbiy vazifalarni muvaffaqiyatli bajarish uchun faqat bilimli mutaxassisi bo'lishning o'zi kifoya qilmaydi (Brown, H. D., 2007).. Bu bilim yangi yutuqlarni, dunyodagi o'zgarishlarni kuzatib borish, xalqaro simpoziumlar, konferensiyalarda qatnashish, do'stlik aloqalarini o'rnatish va transmilliy jamoalarda ishlashga yordam beradi. Shu munosabat bilan talabalarga kasbiy yo'naltirilgan til ta'limining dolzarbligi ortib bormoqda. U yoki bu tilni bilish, og'zaki va yozma tilni tushunish, o'z fikringizni chet tilida bayon etish, balki ona tili bilan aloqa o'rnatish ham birdek muhim ahamiyatga ega. Boshqa madaniyat so'zlovchilari, bir sohada ishlaydigan, ammo boshqa jamiyatni ifodalovchi xorijiy hamkasblar bilan o'zaro tushunishga erishadilar (Byram & Gerundy, 2003). Bunda ular madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini egallashga va ularni amaliyotda muvaffaqiyatli qo'llash qobiliyatiga yordam berishi mumkin. Bunday ko'nikmalarni egallash uchun talabalarga chet tilini kasbiy yo'naltirilgan holda o'rgatish bo'yicha maxsus kurslar talab qilinadi. Bunday kurslarning maqsadi chet tilini og'zaki va maxsus nutqning amaliy ko'nikmalarini ijro etish uchun yozma va og'zaki shaklda rivojlantirishdan iborat. Madaniyatlararo muloqot qobiliyatlari turli kasb vakillariga muhtoj. Chet til madaniyati vakillari bilan muvaffaqiyatli muloqot qilish qobiliyati, masalan, qayiq ustalari uchun juda zarurdir, chunki u kema xavfsizligini ta'minlaydi, atrof-muhit ifloslanishining oldini oladi, xalqaro va milliy qonunchilikka rioya qilishga yordam beradi, suv harakatini tashkil etish va boshqarishda yordam beradi. Majburiy chet tili kursi doirasida talabalarning chet tili madaniyatlararo kompetensiyasini rivojlantirish vazifasi qiyin bo'lib tuyuladi, ammo qo'shimcha tillarni o'qitish uchun mavjud imkoniyatlar (masalan, til o'rganish markazida) amalga oshirib bo'lmaydigan darajada qolmoqda.

Xalqaro aloqalarni kengaytirish kontekstida turli sohalarida boshqa lingvosium vakillarining mentaliteti, turmush tarzi va axloqiy qadriyatlarini chuqurroq tushunish zarur, bu zamonaviy odamlarning madaniyatlararo kommunikativ kompetensiya darajasini oshirishni o'z ichiga oladi. Bu umumiy ta'lim natijalari nafaqat aniq fanlar bo'yicha bilimlarda namoyon bo'lsa, balki kompetensiya xarakteriga ham ega bo'lsagina mumkin bo'ladi. Maktab o'quv dasturining deyarli har bir predmeti o'quvchilarning madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishga ma'lum hissa qo'shadi. Bu jarayonda "xorijiy til" fani muhim o'rin tutadi, chunki aynan madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani shakllantirish ushbu fanni o'qitishning asosiy maqsadi hisoblanadi. Chet tilini boshqa barcha maktab fanlaridan ajratib turadigan bir qator xususiyatlar buni belgilaydi. Birinchidan, chet tili o'z ona xalqi madaniyatining muhim elementi bo'lib, uni boshqa xalqlarga yetkazish vositasi hisoblanadi. Bu o'quvchiga dunyoning ajralmas rasmini yaratishga imkon beradi, bu keyinchalik o'quvchilarda ikkilamchi til shaxsiyat xususiyatlarini shakllantirishga va ularning doimiy o'zgaruvchan ko'p madaniyatli, ko'p tilli dunyo sharoitlariga ijtimoiy moslashishiga yordam beradi. Ikkinchidan, "xorijiy til" fani sub'yektlararo xususiyatga ega bo'lib, u chet tilidagi nutq mazmuni turli fanlardan: tarix, geografiya, adabiyot va hokazolardan ma'lumot bo'lishi mumkinligidan iborat. Uchinchidan, chet tili ko'p funksional, chunki u nafaqat sub'yektlardan biri, balki turli xil bilim sohalaridan ma'lumot olish va aloqa vositasi sifatida ham ishlaydi. Madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani shakllantirish, agar chet tili o'quv predmeti sifatida boshqa fanlar bilan o'zaro aloqada bo'lsa, ular bilan umumiy – fanlararo – didaktik makonni shakllantirsa, sezilarli darajada kuchayadi. U o'rganilayotgan tilning strukturaviy va funksional xususiyatlari haqidagi bilimlarnigina emas, balki boshqa g'oyalarning keng doirasini ham o'z ichiga oladi.

Ushbu tilda muloqot qilish jarayonida "inson omili"ni, muloqotning turli sohaları va vaziyatlarining xususiyatlarini hisobga olish kerak, ular ko'plab ijtimoiy, madaniyatlararo, psixologik, sotsial-madaniy parametrlarni o'z ichiga oladi. Madaniyatlararo muloqot parametrlarining murakkabligi va integrativ xarakteri lingvodidaktikada madaniyatlararo yo'nalish

pozitsiyalarining mustahkamlanishi munosabati bilan chet tilini o'qitishning alohida maqsadini ilgari surish zaruratini oldindan belgilab berdi. Bugungi kunda olimlar turli xil ta'lim sharoitlarida madaniyatlararo kompetensiya zarurligini ta'kidlamoqdalar. Mualliflarning fikrlarini umumlashtirgan holda shuni aytishimiz mumkinki, madaniyatlararo kompetensiya deganda shaxsning madaniyatlar muloqoti doirasida o'zini ang'ay olish qobiliyati tushuniladi. "Madaniyatlararo kompetensiya" fenomenining xuddi shunday ta'rif xoriy ishlarida ham shakllantirilgan. Madaniyatlararo kompetensiyaning bunday tushunchasi madaniyatlararo yondashuvning chuqur gumanistik va umumiy ta'lim yo'nalishini, sharoitlardan qat'i nazar, turli ta'lim vaziyatlarida foydalanishning universalligini yaqqol ko'rsatadi (H. Cefr, 2002). Shu bilan birga, shuni tan olish kerakki, bunday talqinda madaniyatlararo kompetensiya ko'proq falsafiy va ilmiy-nazariy (uslubiy) ma'noga ega bo'ladi va bu, afsuski, didaktik maqsadlar uchun muhim bo'lgan uning o'ziga xos mazmunini ajratib olishga imkon bermaydi. Bir qator tadqiqotchilarning ishlarining tahlili shuni ko'rsatdiki, madaniyatlararo kommunikativ kompetensiya shakllantirilishi kerak – boshqa madaniyatning ona tilida so'zlashuvchilari bilan xoriy tilni tushunishni nazarda tutgan holda, chet tilida samarali muloqot qilish qobiliyati til madaniyati va madaniy farqlarga ijobiy, bag'rikeng munosabatda bo'lish. Bu nuqtai nazar zamonaviy metodik fan va amaliyotning asosini tashkil etuvchi chet tilini o'qitishga kommunikativ va madaniyatlararo yondashuvlar o'zaro bog'liqligi masalasini hal etish zarurligini ko'rsatadi.

Til insoniyat tarixida eng muhim kommunikatsiya vositasi sifatida xizmat qilgan va xizmat qilmoqda. Til orqali odamlar fikr almashadi, his-tuyg'ularini ifodalaydi va bilimlarini uzatadi. Biroq, tillar o'rtasidagi farqlar ba'zan ma'lum bir tilda mavjud bo'lgan tushunchani boshqa bir tilda to'liq ifodalashni qiyinlashtiradi. Shu nuqtai nazardan, "lakuna" tushunchasi tilshunoslikda muhim o'rin egallaydi. Lakuna - bu bir til yoki madaniyatda mavjud bo'lgan, lekin boshqa til yoki madaniyatda aniq ekvivalentga ega bo'lmagan semantik birlikdir. Jahon tilshunosligida lakuna masalasining o'rganilishi tilshunoslikning qiyosiy tahlil sohasida va tarjima jarayonlarida katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Tilshunoslikda bu tushuncha muayyan madaniyatga xos bo'lgan tushunchalarning boshqa tillarda ekvivalenti yo'qligini ifodalaydi. Lakunalar turli xil ko'rinishlarda namoyon bo'lishi mumkin: leksik, grammatik va madaniy. Leksik lakunalar so'zlar va iboralarning yo'qligi bilan bog'liq bo'lsa, grammatik lakunalar til strukturasi va qoidalaridagi farqlar tufayli yuzaga keladi. Madaniy lakunalar esa madaniy tushunchalarning turlicha bo'lishidan kelib chiqadi. Lakunalar tarjima jarayonida katta qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Tarjimonlar bu qiyinchiliklarni yengib o'tish uchun turli xil usullarni qo'llaydilar. Misol uchun, tushuntirish usuli yordamida tarjimonlar lakunaning ma'nosini kengaytirish yoki chuqurroq izohlash orqali ifodalashga harakat qiladilar. Boshqa bir usul - adaptatsiya, ya'ni lakunani boshqa madaniyatga mos keladigan tarzda ifodalash. Shuningdek, yangi so'z yoki ibora yaratish, ya'ni neologizm usuli ham qo'llaniladi. Bu usullar tarjimaning aniqligini va mazmunini saqlashga yordam beradi. Lakuna fransuzcha lakun – "bo'shliq", "chuqurlik", "bo'sh joy" degan ma'nolarni anglatadi.

Kanadalik olimlar J.Vine va J.Darbelne tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan lakuna tushunchasi rus tilshunosligida chuqur o'rganilgan. Mazkur olimlar "Fransuz va Xoriy lingvistik va lingvodidaktika – Зарубежная лингвистика и лингводидактика – Foreign Linguistics and Linguodidactics ingliz tillarini qiyoslash uslubi" nomli kitobida lakunaga ikki til qiyosida aniqlanadigan lisoniy hodisa sifatida quyidagicha tarif bergan: "Bir tildagi so'zning boshqa tilda muqobili topilmagan o'rinlarda lakuna hodisasi voqelanadi". Ta'rifdan ham ko'rinib turibdiki, ikki til muqoyasasida aniqlanadigan va tillarning birida muqobili mavjud bo'lmagan tushunchani ifodalash uchun mazkur atama qo'llangan. Lakuna atamasining keyingi davrdagi juz'iy semantik o'zgarishlarga uchrashiga qaramasdan asl terminologik xususiyatlarini saqlab qolishida ayni shu tarif birlamchi asos vazifasini o'tab kelmoqda. Bugungi globallashtirilgan dunyoda tillararo muloqot va madaniy almashinuvlar yanada ko'paygan. Bu jarayonlarda lakunalarni to'g'ri tushunish va ularga mos keladigan tarjima usullarini qo'llash juda muhimdir. Lakunalar turli tillar va madaniyatlar

o'rtasidagi farqlarni aniqlash va tushunishga yordam beradi, bu esa tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni yengib o'tishga imkon beradi. Shu tariqa, lakunalar tarjimonlar uchun tilning boyligini va xilma-xilligini ko'rsatadigan qiziqarli va murakkab fenomen hisoblanadi.

Yuqorida keltirilganlardan ko'rinib turibdiki, lakuna masalasini o'rganish tilshunoslikda muhim ahamiyatga ega. Bu nafaqat turli tillar va madaniyatlar o'rtasidagi farqlarni aniqlashga yordam beradi, balki tarjimonlarga murakkabliklarni yengib o'tishda, tilning boyligini va xilma-xilligini saqlashda ham yordam beradi. Lakunalar orqali tillararo muloqot va madaniy almashinuv yanada boyib, yanada chuqurroq va mazmunli bo'ladi. Shu sababli, jahon tilshunosligi lakuna masalasini o'rganish orqali tillararo muloqotni va madaniy almashinuvni boyitishga hissa qo'shadi. Tilshunoslik sohasida "lakuna" tushunchasi juda muhim mavzulardan biri hisoblanadi. Lakunalar bu - ma'lum bir tilda mavjud bo'lgan, lekin boshqa tilda bevosita ekvivalentga ega bo'lmagan so'zlar yoki iboralar. Ushbu fenomen tilshunoslikning qiyosiy tahlilida va tarjimada katta qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Jahon tilshunosligida lakuna masalasi qanday o'rganilganligi va uning ilmiy ahamiyati haqida fikr yuritimiz. Lakuna - bu bir til yoki madaniyatda mavjud bo'lgan, ammo boshqa til yoki madaniyatda aniq ekvivalentga ega bo'lmagan semantik birlikdir. Bu birliklar ko'pincha madaniy, ijtimoiy yoki milliy o'ziga xosliklarni aks ettiradi. Masalan, o'zbek tilidagi "mahalla" so'zi boshqa ko'plab tillarda bevosita tarjima qilinmaydi, chunki bu tushuncha o'ziga xos ijtimoiy va madaniy muhitni ifodalaydi. Shu tariqa, lakunalar tarjimonlar uchun tilning boyligini va xilma-xilligini ko'rsatadigan qiziqarli va murakkab fenomen hisoblanadi. Xorijiy lingvistika va lingvodidaktika. Misol uchun, dunyo tillarida "shomurod" tushunchasini aniq tarjima qilish qiyin. Bu tushuncha o'zbek madaniyatida keng tarqalgan va o'ziga xos ma'naviy va ijtimoiy qiymatga ega. Tarjimonlar bu so'zni boshqa tillarda ifodalash uchun madaniy kontekstni hisobga olishlari lozim. Shu tarzda, lakunalarni o'rganish va tushunish tarjima jarayonini yanada samarali va mazmunli qiladi. Lakunaning mohiyati va ahamiyatini chuqurroq tushunish tilshunoslikda katta o'rin tutadi.

Bu tushuncha tillararo muloqot va madaniy almashinuvni boyitishga yordam beradi. Lakunalar tilning boyligini va xilma-xilligini ko'rsatadigan muhim fenomen bo'lib, ularni to'g'ri tushunish va ularga mos keladigan tarjima usullarini qo'llash tarjimonlar uchun zarurdir. Shu tariqa, jahon tilshunosligi lakuna masalasini o'rganish orqali tillararo muloqotni va madaniy almashinuvni boyitishga hissa qo'shadi. Lakunaning mohiyatini o'rganish nafaqat ilmiy, balki amaliy. Lakuna masalasini o'rganishda turli xil lakunalarni ajratish mumkin: Leksikal lakunalar: Bu so'zlarning yo'qligini anglatadi. Masalan, ingliz tilida o'zbek tilidagi "qo'shni" so'ziga bevosita ekvivalent yo'q. Grammatik lakunalar: Grammatik strukturalar o'rtasidagi farqlar tufayli yuzaga keladi. Masalan, rus tilida otlarning jinslari mavjud, lekin ingliz tilida bu farqlanmaydi.

Madaniy lakunalar: Madaniy tushunchalar o'rtasidagi farqlar. Masalan, o'zbek tilidagi "kurash" so'zining madaniy va ijtimoiy konteksti boshqa tillarda bevosita tarjima qilinmaydi. Tarjima jarayonida lakunalar katta muammo tug'diradi. Tarjimonlar lakunalarni to'g'ri ifodalash uchun turli xil usullarni qo'llashlari mumkin: **Tushuntirish:** So'z yoki iboraning ma'nosini kengaytirish orqali ifodalash. **Adaptatsiya:** Mahalliy madaniyatga mos keladigan ekvivalentni topish. **Neologizm:** Yangi so'z yoki ibora yaratish. Tilshunoslikda lakuna tushunchasi muhim ahamiyatga ega bo'lib, u turli tillar va madaniyatlar o'rtasidagi farqlarni aks ettiradi. Lakunalar tarjima jarayonida katta qiyinchiliklarni tug'diradi, chunki ularni to'g'ri ifodalash oson emas. Tarjimonlar lakunalarni to'g'ri tarjima qilish uchun turli xil usullarni qo'llashlari mumkin. Lakuna - bu bir til yoki madaniyatda mavjud bo'lgan, lekin boshqa til yoki madaniyatda aniq ekvivalentga ega bo'lmagan semantik birlikdir. Lakunalar turli ko'rinishlarda bo'lishi mumkin, masalan, leksik, grammatik yoki madaniy. Har bir tur o'ziga xos qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi va tarjimonlardan yuqori darajadagi bilim va tajribani talab qiladi. Tarjima jarayonida lakunalar katta muammo tug'diradi. Tarjimonlar lakunalarni to'g'ri ifodalash uchun quyidagi usullarni qo'llashlari mumkin: - Tushuntirish: Tushuntirish usuli tarjimonlarga lakunaning ma'nosini kengaytirish yoki chuqurroq izohlash orqali ifodalash imkonini beradi. Bu usul ko'pincha madaniy lakunalar uchun qo'llaniladi, chunki bunday lakunalar boshqa

tillarda aniq ekvivalentga ega bo'lmaydi. Masalan, yapon tilidagi "omotenashi" so'zi mehmonlarga xizmat ko'rsatishdagi o'ziga xos madaniyatni ifodalaydi va boshqa tillarda bevosita ekvivalentga ega emas. Bu so'zni tarjima qilish uchun "yapon mehmondo'stligi va xushmuomalaligi" deb tushuntirish mumkin digan tarzda ifodalash imkonini beradi. Bu usul mahalliy madaniyatga yaqinroq bo'lgan ekvivalentni topishga yordam beradi. Masalan, o'zbek tilidagi "ma'raka" so'zini ingliz tiliga tarjima qilishda "community gathering" iborasidan foydalanish mumkin. Bu usul tarjimaning mazmunini saqlashga va madaniy farqlarni yengib o'tishga yordam beradi.

Neologizm usuli yangi so'z yoki ibora yaratish orqali lakunani ifodalash imkonini beradi. Bu usul ko'pincha texnik yoki ilmiy terminologiyada qo'llaniladi, chunki bunday terminlar tez-tez yangi tushunchalarni ifodalash uchun yaratiladi. Masalan, "google" so'zining fe'l sifatida ishlatilishi va boshqa tillarga moslashishi neologizmning yaxshi misolidir. Bu usul yangi tushunchalarni ifodalash va tarjimaning mazmunini saqlashga yordam beradi. Lakunalarning tarjimada qanday ifodalanishini ko'rsatish uchun bir necha amaliy misollarni ko'rib chiqamiz: - **Leksik Lakunalar:** Nemis tilidagi "Fernweh" so'zi "biror joyga borish istagi" ma'nosini anglatadi va ingliz tilida aniq ekvivalentga ega emas. Bu so'zni tarjima qilish uchun "longing for distant places" deb tushuntirish mumkin. - **Grammatik Lakunalar:** Rus tilida otlarning jinslari mavjud bo'lsa, ingliz tilida bu farqlanmaydi. Masalan, "студент" (student) va "студентка" (female student) so'zlari rus tilida jinsni ifodalaydi. Ingliz tilida bu farqni ifodalash uchun "male student" yoki "female student" deb tarjima qilish mumkin. - **Madaniy Lakunalar:** Yapon tilidagi "hanami" so'zi "gilos daraxtlari gullarini tomosha qilish" ma'nosini anglatadi va bu tushuncha boshqa madaniyatlarda aniq ekvivalentga ega emas.

Bu so'zni tarjima qilish uchun "cherry blossom viewing" deb tushuntirish mumkin. Lakunalarni tarjima qilish qiyin va murakkab jarayon bo'lib, bu jarayonda tarjimonlar turli xil qiyinchiliklarga duch keladilar. Lakunaning aniq ma'nosini ifodalash uchun tarjimonlar madaniy va til farqlarini chuqur tushunishlari kerak. Shuningdek, tarjimonlar lakunaning mazmunini to'g'ri ifodalash uchun mos usullarni tanlashda aniq va izchil bo'lishlari lozim. Lakuna tushunchasi tilshunoslikda muhim ahamiyatga ega va tarjima jarayonida katta qiyinchiliklarni tug'diradi. Tarjimonlar lakunalarni to'g'ri ifodalash uchun tushuntirish, adaptatsiya va neologizm usullarini qo'llashlari mumkin. Bu usullar tarjimada lakunaning mazmunini saqlashga va madaniy farqlarni yengib o'tishga yordam beradi. Lakunalarni to'g'ri tushunish va tarjima qilish orqali tillararo muloqot va madaniy almashinuv yanada boyib, chuqurroq va mazmunli bo'ladi. Shu sababli, jahon tilshunosligi lakuna masalasini o'rganish orqali tillararo muloqotni va madaniy almashinuvni boyitishga hissa qo'shadi. Jahon tilshunosligida lakuna masalasi bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Masalan, rus tilshunosligida V.V. Vinogradov lakuna tushunchasini til madaniyati bilan bog'liq holda o'rgangan. G'arb tilshunosligida esa E. Sapir va B. Whorf tillar va madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tadqiq etgan.

Ularning ishlari lakunalar va ularning tarjimadagi o'rnini chuqur tahlil qilishga asos bo'ldi. Tilshunoslikda lakuna tushunchasi muhim tadqiqot sohasi hisoblanadi. Lakunalar turli tillar va madaniyatlar o'rtasidagi farqlarni ifodalovchi semantik birliklar bo'lib, ular tarjimada katta qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Jahon tilshunosligida bu masala bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. V.V. Vinogradov, E. Sapir va B. Whorfning lakuna masalasidagi tadqiqotlari muhim ahamiyat kasb etadi. Rus tilshunosligida V.V. Vinogradov lakuna tushunchasini til madaniyati bilan bog'liq holda chuqur o'rgangan olimlardan biridir. Vinogradovning tadqiqotlari lakunalarni til va madaniyatning o'zaro ta'siri nuqtai nazaridan tahlil qilishga qaratilgan. Uning ilmiy ishlari lakunalarni quyidagi jihatlarida o'rganishga yordam berdi: - Til va Madaniyatning O'zaro Ta'siri: Vinogradov lakunalarni bir til yoki madaniyatning boshqa til yoki madaniyat bilan o'zaro ta'siridan kelib chiqishini tahlil qildi. Uning tadqiqotlari madaniy lakunalar va ularning semantik mazmunini aniqlashda katta ahamiyatga ega bo'ldi. - Semantik Struktura: Vinogradov lakunalarning semantik strukturasini o'rganib, ularning boshqa tillarda qanday ifodalanishi mumkinligini tahlil qildi. Bu tahlillar tarjimonlarga lakunalarning to'g'ri tarjima qilinishida yordam berdi. - Tilning Boyligi va

Xilma-xilligi: Vinogradovning ishlari lakunalar orqali tilning boyligi va xilma-xilligini aniqlashga qaratilgan edi.

U tilning o'ziga xosliklarini va madaniy merosini ifodalashda lakunalarning rolini chuqur o'rgandi. G'arb tilshunosligida E. Sapir va B. Whorf tillar va madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tadqiq etgan mashhur tilshunoslardir. Ularning ishlari lakuna masalasini chuqurroq tushunishga asos bo'ldi. Ular o'z tadqiqotlarida quyidagi nuqtalarga e'tibor qaratdilar: - Sapir-Whorf Gipotetizasi: E. Sapir va B. Whorf tillar va madaniyatlar o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilib, tillar insonlarning dunyoqarashini va fikrlash usullarini shakllantiradi, deb ta'kidladilar. Ularning nazariyasiga ko'ra, turli tillar turli xil fikrlash usullarini ifodalaydi va bu holat lakunalarda yaqqol namoyon bo'ladi. - Lingvistik Relativizm: Ular lingvistik relativizm nazariyasini ilgari surib, tillar va madaniyatlar o'rtasidagi farqlarni tahlil qildilar. Bu nazariyaga ko'ra, bir tilning strukturasi va leksikasi boshqa tilga nisbatan qanday o'zgarishi mumkinligi ko'rsatildi. - Madaniy va Semantik Farqlar: Sapir va Whorf lakunalar orqali turli madaniy va semantik farqlarni aniqlashga intildilar. Ularning ishlari madaniy lakunalarning tarjimada qanday ifodalanishini va bu jarayonning murakkabliklarini tahlil qildi. V.V. Vinogradov, E. Sapir va B. Whorfning tadqiqotlari lakuna masalasini chuqurroq tushunishga va uni tarjima jarayonida qo'llashga yordam berdi. Ularning ishlari tilshunoslikda lakunalarni o'rganishning ilmiy va amaliy jihatlarini aniqlashda katta rol o'ynadi. Lakunalarni to'g'ri tushunish va tarjima qilish orqali tillararo muloqot va madaniy almashinuv yanada boyib, chuqurroq va mazmunli bo'ladi. Lakuna masalasini o'rganish tilshunoslikda muhim ahamiyatga ega. V.V. Vinogradov, E. Sapir va B. Whorfning tadqiqotlari lakunalarni tahlil qilishda va tarjimada qo'llashda katta yutuqlarga erishdi. Ularning ishlari lakunalar orqali tilning boyligi va xilma-xilligini aniqlashga va tarjimonlarga murakkabliklarni yengib o'tishda yordam berdi. Lakuna masalasini o'rganish tilshunoslikda muhim ahamiyatga ega. U turli tillar va madaniyatlar o'rtasidagi farqlarni aniqlashga va tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni yengib o'tishga yordam beradi. Lakunalarni to'g'ri tushunish va ularga mos keladigan tarjima usullarini qo'llash tarjimonlar uchun juda zarurdir. Shu tariqa, jahon tilshunosligi lakuna masalasi orqali tillararo muloqotni va madaniy almashinuvni boyitadi.

Lakuna tushunchasi tilshunoslikda muhim ahamiyatga ega va tarjima jarayonida katta qiyinchiliklarni tug'diradi. Tarjimonlar lakunalarni to'g'ri ifodalash uchun turli xil usullarni qo'llashlari kerak. Bu usullar tarjimada lakunaning mazmunini saqlashga va madaniy farqlarni yengib o'tishga yordam beradi. Lakunalarni to'g'ri tushunish va tarjima qilish orqali tillararo muloqot va madaniy almashinuv yanada boyib, chuqurroq va mazmunli bo'ladi. Shu sababli, jahon tilshunosligi lakuna masalasini o'rganish orqali tillararo muloqotni va madaniy almashinuvni boyitishga hissa qo'shadi. Lakunaning ilmiy va amaliy ahamiyati katta bo'lib, bu soha bo'yicha tadqiqotlar kelajakda ham davom etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Baker, M. (Ed.). "Routledge Encyclopedia of Translation Studies" (2nd ed.). Routledge. 2009. 110-120-b
2. Bardos Canale va Swain. "Language" 1980. 108-146-b
3. Bassnett, S. "Translation Studies" (3rd ed.). Routledge. 2002. 101-130-b
4. Brock & Nagasaka . Pragmatic Content in Global and Local Textbooks. 2005.
5. Brown, H. D. *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). New York: Pearson Longman. (2007). 235-248-b
6. Byram & Gerundy. Context and Culture in Language Teaching and Learning. 2003// GAO, 2006// Jiang, 2000// Malmaud, 2015// Tang, 2009// Xu, 2009; 210-b.
7. Byram & Gerundy. Context and Culture in Language Teaching and Learning. 2003 – yildagi maqola – 57-b.
8. H. Cefr, "Diskuss kompetensiyasi va funksional kompetensiya"-2002- 101-130-b.

9. Hedge, T. *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford: Oxford University Press. (2000). 268-269-b.
10. Adams, T. What makes materials authentic? ERIC Document Reproduction Service No. ED 391389 (1995). 68-93-b.
11. Allen, J., & Widdowson, H. G. Teaching the communicative use of English. In C. Brumfit & K. Johnson (Eds.), *The communicative approach to language teaching*. Oxford: Oxford University Press 1979. 147-157-b.